

Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation of Sex and Gender Discussions

Taner EROL

Öğr. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize, Türkiye
taner.erol@erdogan.edu.tr <https://orcid.org/0000-0002-2432-6481>

Alındı: 01.12. 2021 Kabul edildi: 25.12.2021 Yayınlandı: 31.12.2021

Özet

İnsanoğlunun tarih sahnesinde ne zaman yer aldığıyla ilgili tam bir görüş birliği yoktur. Buna bağlı olarak da cinsiyetin nasıl, ne şekilde ve ne zaman ortaya çıktığıyla ilgili yeterli kaynak da söz konusu olmamıştır. Bilime ve dinlere göre de taban tabana zıt bakış açıları olabilmektedir. Bu çerçeveden hareketle cinsiyete bağlı olarak kadın ve erkeğin yaşam serüveni içindeki rol ve statüsü değişkenlik taşıdığı gibi birçok toplumda sosyal hayat içindeki cinsiyet formu da birbiriyle örtüşmemektedir. Günümüzde insanoğlunun yaşadığı tecrübe ve gelişim, söz konusu kavramlarla ilgili çok daha değişik meseleleri gün ışığına çıkarmıştır.

Tarih içinde erkek formu birçok toplumda benzerlikler gösterebildiği gibi nadiren de olsa farklılıklar gösterebilmiştir. Erkeğin toplumsal rolünün çerçevesi genel olarak benzer normlarla çizilmiştir. Toplumlar, erkeğe fiziksel gücü nedeni ile benzer roller biçmiştir. Fakat kadın için aynı şeyleri söyleyememektir. Toplumlar arasında kadın formu ile ilgili çok farklı konumlamalar söz konusudur. Hatta kadınla ilgili travmatik sonuçlar bazı toplumlar için tarih sahnesinde yer edinmiştir.

Günümüzde ise cinslerle ilgili çok farklı gelişmeler yaşamaktayız. Eğitim seviyesinde değişim, kültürel yapı ve inanışların kişi üzerindeki baskısı çözülmüşken geçmişteki baskıcı yapıdan söz edemeyiz. Özellikle kadınlarla ilgili çok ciddi değişimler yaşanmaktadır. Kadınların sosyal hayattaki yeri ve çalışma hayatı içinde hatırı sayılır yer edinmesi artık kadın sosyolojisi için de yeni gelişmeleri ortaya çıkarmıştır. Buna bağlı olarak kadın ve erkek ilişkisine de birtakım etkiler yansımıştır. Özellikle de bu etki aile kurumunu yeniden tanımlamayı doğurmuştur. Artık aile kavramı yeni bir perspektife kavuşmuştur. Bunun başlıca nedeni de kadının hukuki kazanımlarıdır. Yaşanılan gelişmeler her zaman ne yazık ki olumlu olmamıştır. Aile içi şiddet, boşanma ve üçüncü cins tartışmaları her geçen gün boyut değiştirmiş, hatta bu tartışmalara yenileri de eklenmiştir.

Ne yazık ki kadın ve erkek arasında toplumsal normlardan kaynaklanan bazı sorunlu durumlar düzeltilmeye çalışılırken zaman zaman toplumu daha büyük sorunlar yaşamaya teşvik etmiştir. Yeni durum aile hukukunu yozlaştırdığı gibi ailenin birlikteliği ile ilgili yeni sorunları gündeme getirmiştir. Kadın hakları konusu toplum mühendisliği açısından yeteri kadar anlaşılmadığı gibi üçüncü cins gibi toplumu çok daha derinden etkileyecek konulara da dolaylı olarak alt yapı hazırlamış olmuştur. Kadın hakları konusunun üçüncü cins tartışmalarıyla birlikte yapılması gerek teorik gerekse uygulama açısından doğru değildir. Bu çalışmada cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları ile ilgili tanımlamalar yapıp güncel gelişmelerle ilgili bir perspektif sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyet Ayrımcılığı.

Abstract

There is no complete consensus as to when humanity took its place on the stage of history. Accordingly, there are not enough sources about how, in what way and when the gender came into being. According to science and religions, there can be diametrically opposed perspectives. From this perspective, the roles and status of men and women in life differ according to gender, and in many societies, gender forms do not overlap with each other in social life. Today, human experience and development have brought to light many different issues related to the concepts in question.

Throughout history, the male form has shown similarities in many societies, but rarely has it been able to show differences. The social role of men is generally determined by similar norms. Societies have assigned similar roles to men based on their physical strength. But the same cannot be said for women. There are very different positions regarding the female form in different societies. In fact, some societies in history have experienced traumatic consequences in relation to women.

Today we are witnessing distinctive developments in terms of race. We could no longer speak of the oppressive structure of the past, while the pressure of change on educational levels, cultural structure and beliefs about the person has dissipated. There are serious changes, especially in relation to women. The position of women in social life and their considerable position in the work force have now revealed new developments for the sociology of women. Accordingly, some effects have appeared on the relationship between men and women. In particular, this effect has led to a redefinition of the institution of the family. Now the concept of family has gained a new perspective. The main reason for this is the legal achievements of women. Unfortunately, the developments have not always been positive. Discussions about domestic violence, divorce and the third sex have taken on different dimensions day by day, and new ones have even been added.

Unfortunately, the attempt to solve some problematic situations arising from social norms between men and women has occasionally encouraged society to create bigger problems. The new situation has not only corrupted family law, but also brought new problems related to family unity to the agenda. The issue of women's rights has not been properly understood in social-technical terms and has also indirectly prepared the infrastructure for issues that will affect society much more, such as the third sex. It is not right to discuss the issue of women's rights together with the discussion of the third gender, either in theory or in practice. In this study, definitions of gender and gender concepts were discussed and an outlook on current developments was presented

Keywords

Sex, Gender,
Gender
Discrimination.

GİRİŞ

Cinsiyet kavramı genel kabul olarak iki cins özelinde ele alınmaktadır. Kadın ve erkek formunda vücut bulan bu durum bazı nedenlerden dolayı iki kavram dışına çıkılarak yeni cins türleriyle açıklanmaya çalışılmaktadır. Söz konusu durumu birtakım unsurlara dayandıran nedenlerin başında biyolojik ve psikolojik sebeplerden kaynaklanan durumları gösterebiliriz. Biyolojik nedenlere üreme organlarının gelişmemesi, çift üreme organı gibi birtakım sebepler kaynaklı ederken, psikolojik nedenlere kişinin biyolojik formuna karşı aidiyet duymamasını gösterebilmekteyiz. Tarihin her döneminde benzer durumlar yaşanmıştır, ancak günümüzde normalleşme ve üçüncü cinsin hukuki bir hak olarak görülme çabası yeni tartışmaları ortaya koymaktadır. Bu konuda yapılan en büyük hata cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramına evrensel çözümler aranmasıdır. Her toplumun kültürel dinamiklerinin farklı olduğu bir dünyada bu konularda genellemeler yapmak doğru değildir. Ayrıca üçüncü cins tartışmalarını kadın ve erkek cinsi içinde tartışmak biyolojik ve psikolojik açıdan farklı parametreleri ortaya çıkarmaktadır. Üçüncü cins kavramının konuşulması kadın ve erkek kavramını teorik olarak etkilemez bu daha çok tercih ve hastalık kapsamında ele alınacak bir husustur.

Her bilim kendi anlayışına göre cinsiyet konusunu irdelemelidir. Toplumsal cinsiyet kavramını da özellikle o toplumun kendi dinamikleriyle açıklamak gerekir. Tabii bunu yaparken o dönemi ya da o toplumun genel karakteristik yapısını da tamamen merkeze alarak tabulaştırmak ikinci bir hata olur. Yapılması gereken toplumun tecrübesiyle yeni durumun birlikte ele alınması ve çözüm üretilmesidir. Ne yazık ki taraflar ya geçmişe ya da şu an ki gelişen yeni konjektürel durumu merkeze alıyor. Konunun daha iyi anlaşılması için cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını tanımlamak gerekmektedir.

Alan yazınında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ile alakalı kavramların tanımlanmasında, doğuştan oluşan ve daha sonradan elde edilen nitelikler ön plana çıkarılmaktadır. Doğuştan oluşan, istisnai bir durum olmadıkça aksi bir durum gerçekleştirilip değiştirilemeyen nitelikler biyolojik cinsiyet kavramıyla açıklanır. Kültürel etkenler dolayısıyla doğuştan sonra elde edilen nitelikler ise toplumsal cinsiyet kavramı olarak açıklanır. Bu kavram her toplumda farklılık gösterebilir ve mana yönünden bir oluşumu barındırır (Adaçay, 2014, s. 17); (Arslan, 2000); (Ertung, 2013, s. 91); (Köşüren, 2016, s. 16); (Vatandaş, 2007, s. 29-56).

CİNSİYET KAVRAMI

Cinsiyet: Kişiyi çoğalma olayında farklı görev yükleyen, erkeğin ve dişinin farklılıklarını ortaya koyan, doğuştan gelen nitelik, seks, tür, eşey manalarını taşımaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>, 2021). Cinsiyet, dişi ve erkek olarak doğarken kazandığımız, aksi bir durum olmadıkça tıbbi istisnalar haricinde değişikliğe uğratmadan, hayatımız süresince sahip olduğumuz biyolojik nitelikleri barındırır. Toplumsal cinsiyet ise zamanla oluşur, bireyler bu oluşumun içinde doğduktan sonra yer alırlar (Vatandaş, 2007, s. 30). Kişinin doğumuyla birlikte kazandığı biyolojik, fizyolojik, anatomik nitelikleri cinsiyet olarak adlandırılır (Gözütok, Toraman, & Acar-Erdol, 2017); (West & Zimmerman, 1987).

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI

Toplumsal Cinsiyet: İnsanların kişilerarası ilişkilerinde meydana gelen, yaşadıkları kültür mozağınca kadın ve erkeğe attığı kültürel sembolleri barındıran psiko-sosyal vasıtalarla gerçekleştirilen bir pozisyonudur (Piscalho, Cardona, Tavares, & Uva, 2010); (WHO, Gender mainstreaming for health managers: a practical approach. Geneva: WHO, Department of Gender and Women's Health, 2011). Toplumsal cinsiyet, içinde yaşadığı toplum tarafından bireyden beklenen ve kişiye karşı oluşan düşünce dünyasıyla alakalıdır (Karasu, Göllüce, Güvenç, & Çelik, 2017). Toplumsal cinsiyet kültür ve sosyal bağlam taşırken, cinsiyet ise evrensel ve değişmez nitelikler barındırır (Gözütok, Toraman, & Acar-Erdol, 2017, s. 1037). Toplumsal cinsiyet, kadın

veya erkeklikle anlamlandırılan kültürel olanak, politik, sosyal ve ekonomik özelliklerdir (OECD, 2009).

Toplumsal kimliğin etkisini sarstığı günümüzde eski itibarına kavuşması için toplum olarak adaletli, hakkaniyetli bakış açısına sahip olmamız gerekiyor. Erkek ve kadın arasında yaşanan olumsuzluklar üzerinden yeni bir hukuk sistemi ortaya çıkarılma çabası görülmektedir. Bu çerçevede farklı cins çeşitlerine sınırsız özgürlük alanı oluşturma gayreti göstermesi, eşcinselliğin önünü açması ya da eşitlik adına erkek ve kadın ilişkisinde setler oluşturan hukuk sistemi yalnızca insanlığın temelini ve geleceğini tehlikeye sokar. Modern çağın ihtiyacı olarak görülen diğer cins üzerinden bazı ülkelerde gerçekleştirilen açılımlar, düzenlemeler de yine bu tehlikeye kapı aralayacağı kesindir. Nihayetinde, özgürlük adı altında erkeğin ve kadının yaradılış fitratının dışına çıkması ya da çıkarılması insan, aile ve gelecek adına kaos oluşturacaktır (Erol, 2020).

CİNSİYET AYRIMCILIĞI

Ayrımcılık kavramı geniş manada, cinsiyet, fiziki durum, yaş, etnik köken, din, sınıfsal yapı veya ırk farklılığına bağlı olumsuz davranışlar için kullanılır. Kaynaklara ve imkanlara erişimde aynı imkana sahip olmama, iş hayatı ve siyasette aktif rol alma yöntemlerinde yeterli ölçüde söz hakkının olmaması vb. haklardan cinsiyeti dolayısıyla noksan bırakılmayı içermektedir. Bu durumda cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadın ve erkek arasındaki münasebetlerde istikrarsız güç paylaşımına sebep olmaktadır (Demirbilek, 2007, s. 14).

Toplumsal olarak düzenlenmiş cinsiyet nedeniyle cinsiyet ayrımcılığı, tutumlar ve kurallar ilkelerine göre gerçekleştirilen bütün farklılık, ötekileştirme ve engelleme şeklinde açıklanmaktadır. Yani cinsiyet ayrımcılığı, kadınların ekonomik, siyasal, kültürel ya da farklı alanlarda etkili oldukları paylardan faydalanmalarını sınırlama kastıyla tüm farklılık, ötekileştirme ve engel görmeyi ifade etmektedir (Ulu & Kutanis, 2016, s. 362).

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Dünya Sağlık Örgütü, toplumsal cinsiyette eşitliği; seçme ve seçilme, hür bir şekilde karar verebilme, imkânlardan faydalanma, kaynakların ayrılması, faydalanılması ve yapılan işlere erişmekte cinsiyetle bağlantılı ayrımcılık olmaması şeklinde açıklanmaktadır (WHO, Gender and health, 1998).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sebebi toplumun kadına ve erkeğe bakış açısından ortaya çıkmaktadır. Bu manada toplumsal cinsiyet eşitsizliği de kadınların toplumsal sürecin tüm noktalarında temel insan hakları ve hürriyetlerini kullanmasının önüne set çeken, yok eden cinsiyetten dolayı gerçekleştirilen tüm farklılık, mahrumiyet ya da sınırlamayla gerçekleştirildiği iddia edilmektedir (Bal, 2014, s. 16).

SONUÇ

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları sosyal hayatımızda kültürel anlamda yeni perspektifler ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak da özellikle aile kavramını kurumsal düzeyde oldukça etkilemektedir. Geniş aile formundan çekirdek aile formuna uzanan süreç cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarıyla ilgili yapılan yeni açılımlarla çok daha başka bir boyuta evrilmiş oldu. Cinsiyetler arasındaki keskin çizgi softlaşmış toplumun cinslere uygun gördüğü rolleri esneklemiştir.

İnsanoğlu hayatı boyunca birçok açıdan kendini geliştirmiştir. Bu gelişim bireyi toplum içerisinde sosyal anlamda dinamik bir yaşam modeline sevk etmiştir. Söz konusu dinamik yapı sonuçları bakımından incelendiğinde olumlu ya da olumsuz birçok gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Dinamizmle birlikte toplum kendi varlığını koruyabilmek için bazı normlara sadakatle bağlanmak

zorunda kalmalıdır. Eğer topyekûn raddeci bir anlayışa girse toplumu bir arada tutan diğer bağlar zayıflayacak ve toplum çökme tehlikesiyle baş başa kalacaktır.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyetle ilgili ortaya konulan tecrübe toplumun ortak kabullerinden oluşmaktadır. Bu kabulün hukuki bir zorlayıcılığı söz konusu olmasa da toplumu bir arada tutan ve gerektiğinde baskı unsuru olarak kullanılabilen bir tarzı da söz konusudur. Eğer birey bu baskıya karşı direnç oluşturmaya devam ederse toplum tarafından dışlanacaktır. Cinsiyet kavramının üçüncü cins tartışmalarıyla yeni bir aşamaya geldiği bu günlerde toplum kendi tecrübesini koruma adına direnç göstermektedir. Fakat birçok unsurla birlikte düşündüğümüzde cinsiyet kavramını kadın ve erkek formu dışında tartışan ve kabul eden zihniyetin medya ve hukukun desteğiyle toplumun soyut duvarlarını zaman zaman aştığını görmekteyiz.

Bazı ülkelerde erkek erkeğe evliliğin önünün açılması ve hukuk tarafından kabul edilmesi toplumsal normların aşıldığına bir göstergesidir. Buna rağmen toplum uzun bir sürede oluşturduğu tecrübeden kolay vazgeçmeyecektir. Savunma mekanizması hâlâ canlı olan toplum yeni önlemlerle kendi bakış açısını canlı tutacaktır.

Özellikle bazı toplumlarda bu kavramlarla ilgili yaşanan yeni gelişmeler, bütün toplumlara dikte edilme çabası son günlerde ivme kazanmıştır. Oldukça hastalıklı ve tehlikeli bu bakış açısı ahlaki bir tutum değildir. Çünkü her toplumun tecrübesi, kültürü, eğitim seviyesi ve inanç sistemi farklıdır. Bu gelişim ve değişim doğal olmalıdır. Zaten doğal olmadığı için bu değişim ve gelişime karşı toplum direnç göstermektedir. Ayrıca bu değişim ve gelişimin toplum ve birey açısından doğru olup olmadığı da subjektif bir konudur.

Son olarak özellikle cinsiyet kavramını kadın ve erkek kavramı dışında yeni formlarla açıklama çabasını bütün disiplinler metodolojik açıdan doğru kabul etmemektedir. Örneğin hukuk bunu bir tercih ve hak olarak görebildiği gibi, biyoloji ve anatomi bir hastalık ya da gelişim bozukluğu olarak kabul edebilir. Kültür ve din ise daha soyut kabullerle durumu izah etmektedir. Ve söz konusu cinsiyet anlayışını reddetmektedir. Sosyoloji bir vaka olarak, psikoloji bir his olarak ya da duygu durum bozukluğu olarak açıklayabilmektedir. Üçüncü cins ya da eş cinsellikle ilgili tartışmalar bu açıdan evrenselleştirilemez. Her disipline ve kültüre göre farklılıklar taşıması doğal olmalıdır. İnsanlığın devamı için korunması gereken aile kavramı bu tartışmalardan sonra nasıl bir yapıya evrilecek zaman gösterecek. Aile, toplumu var eden önemli bir faktörken doğal olmayan metotlarla aile kavramına tesir edecek yeni uygulamalar disiplinler tarafından akademik anlamda yeteri kadar incelenmelidir.

Not

Yazar tarafından herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yazar Hakkında

Taner EROL Öğretim Görevlisi olarak

Kaynakça

- Adaçay, F. (2014). *Toplumsal cinsiyet ve kalkınma*. Bursa: Ekin.
- Arslan, Ş. (2000). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları .
- Bal, D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *Sağlığı Hemşirelik Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Demirbilek, S. (2007). *Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi* (1 b., Cilt 44). İİBF Finans Politik & Ekonomik Yorumlar.
- Erol, T. (2020). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tartışmaları üzerine. *Sınırlarda Dolaşmak Dinlerin Eşcinselliğe Bakışı* (s. 47-62). içinde Okur Akademi.
- Ertung, C. (2013). *Toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği ve medya: Reklamlarda kadın bedeninin kullanımı*. Ankara: Atılım Üniversitesi.
- Gözütok, F., Toraman, Ç., & Acar-Erdol, T. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeğinin (TCEÖ) geliştirilmesi. *İlköğretim Online*, 16(3), 1036-1048.
- Gözütok, T., & Acar, E. T. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitliği ölçeğinin (TCEÖ) geliştirilmesi. *İlköğretim Online*, 16(3), 1036-1048.
- <https://sozluk.gov.tr/>. (2021).
- Karasu, F., Göllüce, A., Güvenç, E., & Çelik, S. (2017). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 21-27.
- Köysüren, A. (2016). *Kültürel ve dini algıda toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Sentez.
- OECD. (2009). Integrating Gender Awareness and Equality. In *Oecd Dac Handbook on Security System Reform, The: Supporting Security and Justice*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Piscalho, I., Cardona, M., Tavares, T., & Uva, M. (2010). To address gender equality since the preschool education: research and practices. In *International 298 Conference" Mapping the gender equality: research and practices-The national and international perspective"*. (U. o. Cyprus-Nicosia, Dü.) Cyprus.
- Ulu, S., & Kutanis, R. (2016). İşgücü Piyasalarında Ayrımcılığın Kaynakları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(35), 359-372.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algınışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*(35), 29-56.
- West, C., & Zimmerman, D. (1987). *Doing gender. Gender & society* (Cilt 1).
- WHO. (1998). *Gender and health*. Geneva: World Health Organization.
- WHO. (2011). *Gender mainstreaming for health managers: a practical approach*. Geneva: WHO, Department of Gender and Women's Health.